

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Ե. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 12.

1849

ՅՈՒՆԻՍԻ 15.

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս Մ Ա Ր Դ Կ Ա Յ Ի Ն Պ Ա Ր Տ ՈՒ Յ

Գ Լ ՈՒ Խ Բ .

Ս ե Ր Ճ Ն Դ Ի Կ Ի Լ Ե Լ Ե Լ Ե Լ Ե Լ :

Ս ե Ր պարտքերուն առաջինն է՝
ճշմարտութիւնը սիրել և անոր հաւա-
տալ :

Ճշմարտութիւնն է լստուած . զի՞ս-
տուած սիրելն ու ճշմարտութիւնը սի-
րելը մի և նոյն բանն է :

Օրացիր, սիրելի, ճշմարտութիւնը
սիրելու, և չխաբուելու այն մաղձոտ ու
կատաղի իմաստակներուն սուտ ճար-
տասանութենէն որ կը ջանան ամէն
բանի վրայ սիրտ կոտորող տարակոյսներ
հանելու :

Իսկ իբրեւ ամենեւին բանի չիգար, մա-
նաւանդ թէ քնաս ալ կ'ընէ, երբոր
դորձածուի ճշմարտութիւնը կործանե-
լու, վար զարնելու, և իրարմէ ցած

ենթադրութիւններ կամ կարծեքներ
հաստատելու . երբոր աս աշխարհիս
մէջի չարիքներուն վրայ յուսահատա-
կան խորհրդածութիւններ ընելով՝ չըն-
դունիր որ կեանքը աղէկ բան ըլլայ .
երբոր աշխարհիս մէկ քանի առերեւոյթ
անկարգութիւնները միայն քովէ քով
շարելով՝ չուզեր տեսնել թէ ինչ կար-
գաւորութիւն կայ մէջը . երբոր յայտնի
ապացոյցներով ու մարմնոց մեւնիլն ալ
տեսնելով՝ չուզեր հաւտալ թէ է՞ մը
այսինքն հոգի մը կայ բոլորովին անսխա-
տ ու անմահ . երբոր առաքիւնութեան ու
մոլութեան մէջ եղած տարբերութիւ-
նը երազ կը համարի . երբոր զմարդը
անբանի տեղ կը դնէ ու ամենեւին աս

տուածային բան մը չուզեր տեսնել վրան :

(Ժ) Ե որ մարդս ու արարածները այնչափ գարշելի ու անարգ բաներ ըլլային, ինչ հարկ կար ատեն կորսնցունել ու նստիլ աղէկ աղէկ բաներ մտածել. պէտք էր որ ամէն մարդ ինքզինքը մեռցրնէր ազատէր. խելքին սորվեցուցածը աս միայն պիտի ըլլար :

(Բայց որովհետեւ խղճմտանքը ամենուս խորհուրդ կուտայ որ ապրինք (բանի մը տկարամիտներուն խօսքէն բան չէլլեր), որովհետեւ անոր համար կ'ապրինք որ բարւոյն փափաքինք, որովհետեւ յայտնի կը տեսնենք որ մարդուս բարին այն է՝ որ չէ թէ ցածու թեամբ որդերուն ճճիներուն հաւասարի, հապա ազնուանայ ու առ Բստուած բարձրանայ, տարակոյս չկայ թէ ուրիշ մէկ բանի մ'ալ չկրնար մարդս իր խելքը այնպէս աղէկ գործածել ինչպէս ասոր որ մտածէ թէ ինչուան ինչ գերազանց բարձրութեան կրնայ հասնիլ, և զրդէ ինքզինքը անոր հասնելու :

Բայսպէս գիտնալէն ետքը, քաջութեամբ մէկզի նետենք սկեպտիկեանց, շնականաց և անոնց նման աղանդներու փիլիսոփայութիւններն որ նախատինք են մարդուս՝ պարտք դնենք մեզի ճշմարիտ, գեղեցիկ և բարի բաներուն հաւտալը : Հաւտալու համար՝ պէտք է ուզել հաւտալ, պէտք է սաստիկ սիրով ճշմարտութիւնը սիրել :

Միայն աս սէրն է որ մարդուս հոգւոյն ոյժ կուտայ. ով որ տարակոյսնէրու մէջ տատանիլ կը սիրէ՝ հոգւոյն ոյժը կը կտրէ :

1 Սէպտեմբերին կ'ըսուին այն փիլիսոփաներն որ ամէն բան քննելու է կ'ըսեն, ու ինչուան բացայայտ բաներուն վրայ ալ իմաստակութեամբ տարակոյս կը հանեն. ասոնք պիտո՞ւն ալ կ'ըսուին՝ Պիլատոն փիլիսոփային անունով, որ աս աղանդը հնարեր է քրիստոսէ գրեթէ 300 տարի առաջ : — Ընդհանր փիլիսոփայ կ'ըսուէին հին ատենը Անտիսթենեսի աշակերտները՝ որ շան բնաւորութիւնը իրենց օրինակ առնելով, մարդուս երջանկութիւնը ամէն բանէ զուրկ ու անկախ ըլլալուն վրայ կեցած է կ'ըսէին. և ոմանք շներուն հասարակ պահապանութեանցն ալ անամօթաբար կը հետեւէին. անոր համար լիք ու աներես փիլիսոփաներուն սովորութիւն եղած է շնական ըսել :

Բայն տեսակ ուղիղ սկզբանց հաւտալէդ ետքը, առաջադրէ որ դուն առաջինն ըլլաս միշտ՝ թէ խօսքով և թէ գործքով ճշմարտութե կենդանի պատկերն ըլլալու :

Մարդուս խղճմտանքը ճշմարտութեամբ միայն կը հանգչի : Ստախօսը թէպէտ և ուրիշներէն չճանչցուի՝ ինքն իրեն պատիժ է, վասն զի կ'իմանայ որ պարտքերուն մէկը ոտքի տակ կ'առնէ ու իր պատիւը կը կորսնցընէ :

Սուտ խօսելու ցած սովորութեան չվարժելու համար՝ մէկ հատիկ հնարքն է առաջադրել որ ամենեւին սուտ չխօսիս : (Ժ) Ե որ աս առաջադրութիւնդ մէկ անգամ մը աւրել ուզես, պատճառ չկայ որ երկու անգամ, յիսուս անգամ, անթիւ անգամ ալ չաւրես : Բայով է որ այնչափ մարդիկ կամաց կամաց սոսկալի կերպով դիւրամէտ կ'ըլլան կեղծելու, բաները մեծցրնելու և ինչուան նաեւ զրպարտութիւն ընելու :

Բայն ժամանակներն աւելի ապակաշած ժամանակներ պիտի սեպուին՝ որ ատենն որ ստախօսութիւնը աւելի շատ ցած է : Բայն ատեն անվստահութիւնը ամէն տեղ կը տիրէ, ինչուան հայր ու որդի իրարու վրայ չեն կրնար վստահիլ. ան ատեն կը շատնան ու կը շատնան մեծամեծ խոստմունքները, երդմունքները, խարդախութիւնները. ան ատեն քաղաքական՝ կրօնական ու նաեւ պարզ գրաւորական վէճ մը բացուելուն պէս՝ ամէն մարդ կ'աշխատի որ դիմացինին վրայ մուր քսելու գործողութիւններ և խորհրդածութիւններ հնարէ. ան ատենը ամէն մարդ միտքը կը դնէ թէ իրեն հակառակորդները ինչ և իցէ կերպով ընկճելը օրինաւոր բան է. ան ատեն ամէն մարդ ամենայն ջանք կ'ընէ որ ուրիշի դէմ վկայութիւններ գտնէ, ու քանի մը հատ գտածին պէս, թէպէտ և անոնց թեթեւութիւնն ու սրտութիւնը յայտնի ալ ըլլայ՝ մէկէն կը նայի որ զանոնք հաստատէ, մեծցընէ, ու այնպէս ձեւացընէ որ իբր թէ անոնց զօրաւոր բաներ ըլլալուն կը հաւատայ : Բայն որ սրտի պարզութիւն չունին՝

միտ կը կարծեն որ ուրիշներուն սիրտն ալ երկու երեսանց է : Իրենց չտիրած մարդը բան մը որ ըսէ , կը համարին թէ չար մտքով է անոր ըսածը . իրենց չտիրած մարդը թէ որ աղօթք ընէ կամ ողորմութիւն տայ , Փառք Եստուծոյ որ ես անոր պէս կեղծաւոր չեմ կ'ըսեն :

Իսկ թէպէտ և այնպիսի ատեն մը աշխարհք եկեր ես որ սուտ խօսիլն ու ամենեւին բանի մը չաւտալը շատ հասարակ բան դարձած է , նայէ որ աս երկու ախտէն ալ անարատ մնաս : Իսկ որ մեծանձնութեամբ յօժար ըլլաս միտ ուրիշի ըսած ճշմարիտ խօսքին հաւատալու , և թէ որ մէկը քու ըսածիդ չաւտայ , մի բարկանար . բաւական է որ զուարթերես ըլլաս դուն : Ենթադրեմք առջեւն որ ամէն բան կը տեսնէ :

ՆԿԱՐԱԴԻՐ

Շողոքորթ մարդ :

ՇՈՂՈՔՈՐԹՈՒԹԻՒՆԸ շահասիրութենէ առաջ եկած սուտ կամ չափազանց գովեստ մըն է , որով շողոքորթը ուրիշներուն հաճոյանալու համար՝ անոնց պակսութիւնները կը ծածկէ , ու չունեցած առաքինութիւններն ալ կը գովէ : Շողոքորթ մարդուն ամէն խօսքը ամէն գործքը ամէն հնարքը ան է որ , որոնց որ հաճոյ ըլլալ կ'ուզէ՝ ծածկէ անոնցմէ ամէն ճշմարտութիւն որ անհաճոյ կրնայ ըլլալ իրենց , ու ամէն կերպով կը ջանայ անոնց բաղձանացը , նախապաշարմունքներուն ու մոլութեցը յարմարիլ : Բանին որ կողմը անոնց հաճոյ կրնայ ըլլալ՝ ան կողմը կը ցուցնէ , ախտերնին ալ առաքինութիւն կը ձևացնէ : Փառամոլին առջին կը սկըսի փառասիրութեան գեղեցկութիւնը գովել , անով միայն մեծամեծ գործքեր կ'ըլլուն ըսելով : Խոսկալին առջեւ անոր ատելութիւնը ու ոխը կ'արդարացնէ՝ արդարութեան հարկաւորութիւն

ներ ցուցնելով , ու յանցաւոր ընելով ան խեղճ մարդը՝ որ թերեւս անիրաւ սխալ կալին վրէժխնդրութեանը մատնուեր է : Շուայ մարդուն առջին ագահութիւնը վար կը զարնէ , իր մտադրութիւնները առատաձեռնութեան ու ազնուականութեան պէս գովելով : Բացահին առջին շուայութիւնը վար կը զարնէ , անոր ըրած խստասրտութիւնը ու կծծութիւնը խոհեմութեան պէս գովելով : Երկապաշարեալ մարդուն նախապաշարմունքները զարմանալի խելացութեան պէս կը գովէ , փոփոխամտութիւնը վար զարնելով : Ստատացին սուտերը կ'արդարացնէ , ամէն ճիշմարտութիւն զուրցելը փնտսակար է ըսելով . բերանաբացին անմտութիւնները կը գովէ , սուտ զուրցելը դէշ բան է ու անկեղծութենէն աղէկ բան չկայ ըսելով : Երջապէս ամենուն դոյնը պողկպողի պէս վրան կ'առնէ . ամէն բանէն աւելի իր հանճարը կը բանեցընէ անոնց տկար կողմը դտնելու , անոնց մտածութիւնները ճանչնալու , որպէս զի ըստ այնմ զինքը յարմարցնէ : Բռնկին ալ գէշին ալ ծափ կը զարնէ , սեկին ալ ճերմակին ալ հաճ կ'ըսէ . իր լեզուն կը մոռնայ , անոնց լեզուն կը սկսի խօսիլ . հաճ ըսեն՝ հաճ կ'ըսէ . չէ ըսեն՝ չէ կ'ըսէ . իր մտքին իր կարծեացը գէմկը խօսի , ու աշխարհք դիտալը աս է կ'ըսէ . թէ որ մարմնոյ արտաքին պակսութեանցը չկրնար ալ զինքը յարմարցնել , ներքին ու հոգւոյ պակսութեանցը կը յարմարցնէ . ինքը ախտաւոր չըլլայ ալ , ուրիշներուն ամէն ախտիցը կը յարմարի , անոնց ախտերուն տէր կ'ըլլայ . ու այնչափ անարդ կ'երենան իր վրայ ան ախտերը , որչափ որ առանց կիրքի ցուրտ արիւնով կ'ընէ՝ ինչ որ ուրիշները կ'իրքով մը խաբուած կամ յանկարծակիի գալով կ'ընեն :

Պէտք էր որ շողոքորթը ամենէն աւելի ատելի ըլլար մարդկանց , մանաւանդ մեծամեծներու . վասն զի զիրենք ծաղրելի կ'ընէ , ամենուն՝ չունեցած առաքինութիւններն գովելով . բայց եկուր նայէ որ քիչ անգամ անհաճոյ կ'ըլլայ .